

Paul Hindemith: Mathis der Maler (Zürich, 1938)

Hindemith syntyi Hanaussa, lähellä Frankfurtia vuonna 1895. Hänen isänsä oli kuvataiteilija. Frankfurtissa Paul sai ensin viulunsoitonopetusta sekä oppi myöhemmin musiikinjohtamista ja sävellystä. Frankfurtissa Hindemith pääsi oopperaorkesterin konserttimestariksi ja soitti myös kamarimusiikkia. Hänen isänsä kuoli ensimmäisessä maailmansodassa vuonna 1915 ja Paul joutui mukaan Saksan armeijaan tammikuussa 1918 Elsassin juoksuhautoihin.

1920-luvulla Hindemith tuli säveltäjänä tunnetuksi sävellystensä ”asiallisesta” tyylistä (”Neue Sachlichkeit”) ja hän kuului ajan uusklassisiin säveltäjiin. Hindemithin teoksiin kuuluivat mm. laaja Kammermusik, jonka sisältämät osat J.S. Bachin brandenburgilaisten konserttojen hengessä sisälsivät runsaasti sooloja mm. alttoviululle. Toinen merkittävä teos oli Marienleben -laulusarja. Hindemith sävelsi myös kokeellista elokuvamusiikkia. Natsien noustua 1933 valtaan Hindemithin musiikki leimattiin degeneroituneeksi. Toisaalta kapellimestari Wilhelm Furtwängler puolusti häntä, ja niin Hindemith oli vuoronperään vallanpitäjien suosiossa ja epäsuosiossa. Vuonna 1934 Furtwängler tilasi häneltä teoksen orkesterille, mikä johti oopperan Mathis der Maler säveltämiseen. Tämä teos tunnetaan nykyään nimellä Sinfonia Mathis der Maler ja se on Hindemithin tunnetuin ja esitetyin teos. Mutta sen kantaesityksen yhteydessä Goebbels ja muut natsijohtajat kritisoivat avoimesti säveltäjää ja vuonna 1938 Hindemithin teokset joutuivat mukaan natsien degeneroituneen musiikin näyttelyyn (”Entartete Musik”) Düsseldorfissa. Hänen musiikkinsa oli jo kielletty vuonna 1936. Vuonna 1938 Hindemith muutti Sveitsiin ja kaksi vuotta myöhemmin Yhdysvaltoihin, jossa hän opetti musiikin teoriaa ja sävellystä Yalen yliopistossa. Vuonna 1953 hän palasi Sveitsiin ja opetti Zürichissä. 1955 Hindemithille myönnettiin Sibelius-palkinto (Wihuri-säätiö). Hän sävelsi ahkerasti aina kuolemaansa asti vuonna 1963.

Hindemithin merkittävimmät oopperat:

Sancta Susanna (yksinäytöksinen lyhytooppera, Frankfurt, 1922)

Cardillac (Dresden, 1926)

Neues vom Tage (komedia, Berlin, 1929)

Wie bauen eine Stadt (Berlin, 1930)

Mathis der Maler (Zürich, 1938)

Die Harmonie der Welt (München, 1957)

Mathis der Maler

Oopperan keskushahmo on 1500-luvun taidemaalari Matthias Grünewald (1460 – 1528). Hänen elämänsä viimeisinä vuosina talonpoikaissodat riivasivat Saksan ruhtinaskuntia. Samaan aikaan luterilaisuus levisi. Yleisemmin on kyse taiteilijan ilmaisunvapaudesta vaikeana aikana. Grünewaldin kuuluisin maalauskokonaisuus on Isenheimin 9-osainen alttaritaulu (nykyään Colmarin museossa Elsassissa Ranskassa), jonka hän maalasi luostarikirkkoon Isenheimin kylään. Alttaritaulun maalaukset ovat lähtökohta ja inspiraatio Hindemithin musiikille ja oopperan hahmoille ja tapahtumille. Myös oopperan libretto on Hindemithin tekemä.

Ooppera jakautuu seitsemään kohtaukseen. Väliaika seuraa yleensä 3. kohtauksen jälkeen.

Video:

Grand Teatre Liceu Barcelona 1994

Ohjaus Götz Friedrich (Deutsche Oper Berliini 1990)

Musiikinjohto Uwe Mund

Albrecht	tenori	Jan Blinkhof
Mathis	baritone	Albert Dohmen
Lorenz	basso	Wolfgang Rauch
Capito	tenori	Rudolf Schaschung
Riedinger	basso	Kristian Sigmundsson
Schwalb	tenori	Stefano Algieri
Sylvester	tenori	Peter Gougloff
Ursula	sopraano	Karan Armstrong
Regina	sopraano	Georgina von Benza
Kreivitär	altto	

Alkusoitto (-9.42) (Sinfonian 1. osa: Engelkonzert)

Kohtaus 1: Pyhän Antoniuksen luostarin pihalla Mathis maalaa ja nauttii keväästä. Hän tuntee itsensä taas nuoreksi. Mutta epäily valtaa hänet: onko hän tehnyt oikein ja tarpeeksi vain keskittymällä maalaamiseen. Munkkien laulu rauhoittaa häntä, mutta pian pihalle ryntää kaksi ihmistä: Hans Schwalb ja hänen tyttärensä Regina. (14.36-) He etsivät turvaa luostarista. Schwalb on haavoittunut. Mathis auttaa ja rauhoittelee heitä. Reginan laulu tekee häneen vaikutuksen ja hän lahjoittaa tällä silkkinauhan. Schwalbin toinnuttua hän ja Mathis kiistelevät maalaamisen mielekkyydestä keskellä sotaa ja kurjuutta. Mutta Regina huomaa vihollisen lähestyvän (27.45-). Mathis auttaa heidät pakoön, antaa hevosensa ja lupaa tukea heitä jatkossa. Sotapäällikkö Sylvester määrää kaikki ulos ja vaatii Schwalbia luovutettavaksi. Mathis, jota Sylvester ei uskalla pidättää, tunnustaa rohkeasti auttaneensa karkulaiset pakoön ja lupaa vastata kardinaalille Mainzissa. (-31.00)

Kohtaus 2:

Katolisten, luterilaisten ja opiskelijoiden kahakan Mainzin arkkipiispan ja kardinaalin talon edessä Martinsburgissa estää vain Albrechtin, itsensä arkkipiispan tulo. Hän tuo tullessaan pyhäinjäännöksen katedraalia varten. (37.30-) Ursula, kauppias Riedingerin tytär ja Mathis tapaavat pitkästä aikaa. Albrecht lupaa suosia ja edistää taiteita luterilaiselle kauppias Riedingerille, ettei kirjarovioita panna toimeen, mutta on toisaalta voimaton Mainzin katolisten johtajan Lorenzin vaatimusten edessä. Albrecht pyytää Mathista työskentelemään uuden pyhäinjäännöksen alttarin valmistamiseksi. Mutta Lorenz halveksii Mathiksen töitä liian realistisina. Kaiken lisäksi kaikki rahalähteet ovat tyrehtymässä. (47.00-) Sylvester tuo viestin sotajoukoista, jotka taistelevat kapinallisia talonpoikia vastaan. Hän paljastaa Mathiksen auttaneen heidän johtajaansa Schwalbia. Mathis vetoaa arkkipiispaan, jotta talonpojat säästettäisiin. Mutta Albrecht määrää hänet keskittymään taiteelliseen työhön. Mathis haluaa erota palveluksesta. Lorenz haluaa pidättää hänet. Lopulta Albrecht antaa Mathikselle vapauden ja hän pakenee paikalta. (-53.15)

Kohtaus 3:

Luterilaiset kätkevät kirjojaan kauppias Riedingeriin taloon, kun Capito, kardinaalin neuvonantaja sapuu. (55.25-)Hän lukee kansalle Lutherin kardinaalille osoittaman kirjeen, jossa hän kehottaa kardinaalia kääntymään luterilaiseksi ja menemään naimisiin. Riedinger ja Capito pohtivat tilannetta: Albrecht on veloissa, joten taiteen tukemista auttaisi avioliitto rikkaan perijättären kanssa. Ursula saapuu. (58.10-) Riedinger kysyy Ursulalta haluaisiko tämä uhrautua naimisiin uskonsa puolesta. Ursula jää yksin ihmettelemään rooliaan miesten vallan välikappaleena, kun Mathis tulee hänen luokseen. Ursula olisi valmis seuraamaan Mathista, mutta tämä torjuu hänet pitäen itseään liian vanhana ja koska haluaa osallistua talonpoikien puolella kapinaan. Luterilaiset ja katoliset polttavat kerettiläisiä käsikirjoituksia. Mathis hyvästelee Ursulan (-1.10.00) Riedinger kysyy Ursulalta onko tämä valmis uhrautumaan ja surullisena tämä lupaa. Riedinger ja hänen uskonveljensä laulavat vakaumuksensa kunniaksi, mutta Ursula on epätoivoinen. (-1.12.15)

Kohtaus 4: (1.13.40-)

Talonpojat ryöstävät Königshofin kaupunkia. Kreivi Helfenstein joutuu hirtettäväksi samalla kun kreivitär saa tarjoilla ryypääville talonpojille. Mathis pyrkii tarjoamaan suojelusta kreivittärelle mutta joutuu sen takia kapinallisten löylyttämäksi. (1.18.00-)Schwalb tulee Reginan kanssa. Hän saa vaivoin talonpojat järjestäytymään taisteluun lähestyviä sotajoukkoja vastaan.(1.22.20-) Talonpojat lyöddään ja Schwalb kaatuu tyttärensä edessä. Joukkojen komentaja määrää Mathiksen pidätettäväksi. Kreivittären väliintulo pelastaa hänet hirttotuomiolta. (1.26.10-)Mathis pakenee murtuneena Reginan kanssa. (-1.28.12)

Kohtaus 5:

Kardinaalin työhuone Martinsburgin linnassa:

Kardinaali ilmoittaa että ei suostu luterilaiseksi eikä mene naimisiin. Neuvonantaja Capito huomauttaa, että siinä tapauksessa kardinaali on vararikossa. Hän myös vetoaa kardinaaliin, jotta tämä harkitsisi uudestaan luterilaisuutta ja kuuntelisi myös mitä tavallisella kansalla on sanottavaa. (-1.30.40)

Ursula on kutsuttu Martinsburgiin. Hän astuu huoneeseen. Ursula haluaa ennen kaikkea kardinaalin luterilaisten johtoon ja rauhoittamaan levottomuudet. Albrecht tuntee ajattelevan että Ursula on jonkinlainen ansa hänelle. Ursulan rehellinen vetoomus liikuttaa häntä ja he syleilevät toisiaan. Lopulta Albrecht lupaa kääntyä luterilaiseksi. Hän aikoo vetäytyä erakoksi ja luopua kirkkoruhtinaan elämästä. Albrecht siunaa Ursulan ja tämä poistuu. (-1.42.45)

Kohtaus 6 ja 7: (lyhennetty)

Odenwaldin metsä/Mathiksen työpaja

(1.44.50-) Mathis ja Regina etsivät suojaa yöksi väsyneinä. Regina kaatuu maahan uupumuksesta. Mathis näkee intuitiivisesti aiheita maalauksille, jotka muodostavat alttarin. (Musiikki ja mielikuvituksessa syntyvät kuvat) (1.47.50 – 1.56.30 ja hymni Lauda Sion 1.57.20 – 1.59.10, Sinfonian 3. osa: Pyhän Antoniuksen kiusaus). Lopulta rajut kuvat katoavat Mathiksen mielestä ja hän nukahtaa.

Ursula tulee ja näkee nukkuvan Mathiksen ja hänen työnsä tuloksia. Regina herää (2.02.00-) ja Ursula pitää huolta hänestä. Regina tuntee heikkenevänsä. Hän antaa saamansa nauhan Ursulalle. Hän yrittää laulaa laulua kolmesta enkelistä, mutta hengähtää viimeisen kerran isäänsä kutsuen. (-2.07.50) (Sinfonian 2. osan musiikki)

(2.12.05-) Albrecht saapuu yksin kaikesta loistosta ja vallasta luopuneena Mathiksen luo. Mathis kertoo hänelle työnsä olevan päätöksessä ja luopuvansa maalaamisesta. Albrecht tarjoaa hänelle taloaan olinpaikaksi mutta Mathis torjuu tarjotun ystävyys ja haluaa vetäytyä. Hän lahjoittaa pois myös kaikki maalarinvälineensä. Albrecht hyvästelee hänet ja Mathis jää yksin. (-2.20.45)

Linkkejä:

[Video oopperaan](#)

[Video Isenheimin alttaritauluun](#)

[Hindemith: Sinfonia Mathis der Maler](#)
(Äänite)

Kolmiosainen sinfonia Isenheimin alttaritaulun mukaan:

1. Enkelikonsertti (kansanlaulun "Es sungen drei Engel" melodia)
2. Hautaanlaskeminen
3. Pyhän Antoniuksen kiusaus (lopun hymni "Lauda Sion" keskiajalta)